

GENEL VERGİ TEORİSİ V

Konu Başlığı: Vergilerin İktisadi Etkileri, Vergi Yüğü, Vergiye Karşı Tepkiler, Vergi Yapısı

Kavramlar: Vergilerin İktisadi Etkileri, Vergi Yüğü, Vergiye Karşı Tepkiler, Vergi Yapısı.

Kavramlara İlişkin Açıklamalar:

Vergilerin İktisadi Etkileri: İkame Etkisi ve Gelir Etkisidir.

Vergi Yüğü: Belli bir dönemde ödenen vergilerle kişilerin/sektörün/toplumun gelirleri arasındaki niceliksel (oransal) ilişkiye denir. Bunlar:

- Bireysel Vergi Yüğü,
- Toplam Vergi Yüğü,
- Sektörel Vergi Yüğü,
- Net Vergi Yüğüdür.

Vergiye Karşı Tepkiler:

Vergiye karşı reaksiyonlar toplumsal (kollektif) ve bireysel olabilir. Toplumsal reaksiyonlar vergiye ilişkin düzenlemelerin yapılması ya da uygulanması sırasında ortaya çıkar.

Yasa tarafından öngörülmüş ve öngörülmemiş tepkiler vardır:

- Yasa Tarafından Öngörülmüş Tepkiler
- Yasa Tarafından Öngörülmemiş Tepkiler
- Vergi Kaçırma
- Peçeleme (Vergi Yasalarının Dolanılması)

Devlete vergi ödenmesi biçimindeki tepkiler;

- Üretim Mekanizması aracılığı ile
- Değişim(Mübadele)mekanizması aracılığı ile
- Üretim Mekanizması ile Dönüştürme (Verginin Telafisi): Müteşebbis kullandığı üretim metotlarında belli değişiklikler gerçekleştirmek suretiyle verimliliğini artırarak yeni vergi yükünün getirdiği iktisadi yükü bertaraf edebilir.
- Dönüşüm Mekanizması ile Gerçekleştirilen Tepkiler: Bir mal üretilmekte ve onun el değiştirmesi sırasında verginin yansıması, amortisman ve kapitalizasyonu uzun dönemde varlığını sürdüren ve gelir getiren vergilerde bir değişiklik olduğu takdirde dayanıklı malın değerini etkileyebilmektedir.

Verginin Amorti Edilmesi (Amortizasyon):

Gelir getiren herhangi bir dayanıklı mal veya kıymetli evrakın değeri veya iradı üzerine konulan sürekli nitelikteki vergiler, bir tür toplu geriye yansıma ile malın sermaye değerini düşürür, yük satıcıda kalır. Örn. Belli bir birikiminiz var. Faize yatırırsanız ya da gayrimenkul alırsanız aynı oranda gelir getirecek. Ancak o sırada gayrimenkule ek vergi konuluyor, bu durumda paranızı faize yatırırsınız. Gayrimenkule talep azalınca fiyat düşecektir. Böylece vergiler peşinen karşılanmış, amorti edilmiş olur.

Verginin Kapitalizasyonu:

Gelir getiren herhangi bir dayanıklı mal veya kıymetli evrakın değeri veya iradı üzerinden alınan vergiler kaldırıldığı takdirde bu, o malın sermaye değerini yükseltir. Bu farkı malik, satış bedelindeki artış şeklinde alıcıya aktarır. Bir tür toplu ileriye yansıma gerçekleşir. Örn. Gayrimenkuller üzerinde vergi vardı ve bu vergi kalktı. Gayrimenkul maliki piyasaya süreceği gayrimenkulün fiyatını yükseltebilir. Gayrimenkulün fiyatı artar ve değeri de yükselir. Verginin kapitalizasyonu kaldırılan verginin o malın değerinde meydana getirdiği artıştır. Verginin amortismanında alıcı, kapitalizasyonunda satıcı kazançlı çıkar.

Verginin Yansıması:

Yansımanın olabilmesi için bir değişimin olması gerekir. Üretim-tüketim faaliyeti, ekonomik süreç (ilk üretimden nihai tüketime kadar olan süreç) bu zincirin bir halkasından başka bir halkasına geçerken vergi yansıtılır. Bakkal KDV'nin kanuni yükümlüsüdür. Ancak sattığı pirincin fiyatına KDV ekleyerek malı vergili fiyattan satar ve vergiyi yansıtır. Alıcı gerçek (fiili) yükümlü olur.

Yön Bakımından Yansıma:

Bir zincirde belli bir halkada bulunan kişinin vergi yükünü kendisinden sonraki kişiye aktarmasına ileriye doğru yansıma denir. Satış fiyatını yükseltmek, vergiyi ona eklemek suretiyle mal satılır. Verginin bir sonraki halkaya değil de bir önceki halkaya yansıtılmasında, yani üretim faktörlerinin satın alma fiyatlarının düşürülmesiyle de yansıma mümkündür. Böyle bir durumda geriye doğru yansıma vardır.

Aşama Bakımından Yansıma:

Bir vergi yükü tek bir aşamada yansıtılıyor ve yansıtılanın sırtında kalıyorsa tek aşamalı yansıma; vergi yükü her aşamada yansıtılmışsa buna çok aşamalı yansıma denir.

Yansıtılan Vergi Miktarına Göre Yansımaya:

Vergi yükünün tamamı yansıtıldığında tam yansımaya, şartlar dolayısıyla bir kısmı yansıtılırsa kısmi yansımaya söz konusu olur.

Yansımaya Etkileyen Faktörler

Yansımaya mekanizmasının ortaya çıkması belli ekonomik ve mali faktörlere bağlıdır.

- Arz ve Talep Esnekliği
- Piyasa Türleri
- Konjonktür
- Vergi Türü (Mali Faktörler)
- Verginin Kapsamı

Vergi Yapısı: Vergi yapısı konusuna geçilmeden önce vergi gayreti, vergi kapasitesi kavramlarının irdelenmesi gerekir.

Vergileme Kapasitesi (Vergi Potansiyeli):

Bir ekonomide devletçe alınabilecek vergilerin tutarını, üst sınırını belirler. Vergi potansiyeli zamana, ekonomilere, ülkeye göre değişkenlik gösterir. Örneğin; Türkiye'nin tarım sektörü hiç vergilendirilmiyorsa vergi kapasitesinin tam kullanılmadığı söylenebilir.

Vergi kapasitesini belirleyen iktisadi unsurlar şunlardır:

- Kişi başına düşen gelir: Kişi başına düşen gelir arttığında ödeme gücü artar ve devletin vergi kapasitesi genişlemiş olur.
- Gelir dağılımı biçimi: Gelir dağılımı bozulduğu ölçüde vergileme kapasitesi artar. Zengin kesim fazla olursa alınacak vergi miktarı artar.
- Ekonominin parasallaşması: Ekonomi parasallaştığı ölçüde girilen iktisadi ölçüleri vergi ile kavramak kolaydır. Pazar olgusu geliştiğinde ise; alım-satım ilişkileri kavranabilir.

Vergi Gayreti:

Vergi kapasitesinin fiilen gerçekleşen kısmıdır. Örneğin; Toplanan vergiler GSMH'nın %25'i olsun. Fiili vergi hasılatının gayrisafi milli hasılaya oranı vergi gayretidir.

Vergi gayreti = Vergi hasılatı

GSMH

Vergi gayretini etkileyen faktörler, vergi kapasitesini etkileyen faktörlerin aynısıdır.

Verginin Yapısı:

Belli bir vergi kapasitesi ile belli bir vergi gayreti arasındaki ilişki nasıl bir yapıyı gösterir?

Vergi yapısı, vergi sistemini meydana getiren çeşitli vergilerin gerek toplam vergiler içindeki gerek GSMH, devlet ekonomileri gibi makro ekonomik büyüklükler içindeki nisbi payları ve önemlerini ifade eder.

Vergi sistemi belli bir ekonomide belli bir zamanda alınan, uygulanan vergilerin bütünüdür. Vergi sistemini incelediğimizde vergiyle ilgili kuşbakışı bir inceleme yapmış oluruz. Vergi sistemi bir ülkenin vergilerinin fotoğrafını belirler. Vergi yapısı ise; o ülkenin vergilere ilişkin röntgenini verir yani derinlemesine analizlere girer. Vergi yapısına ilişkin analizler geliştirildiğinde toplumların gelişmeleri ile vergi yapıları arasında belli korelasyonlar olduğunu görürüz. Geleneksel toplumda vergi gelirinin payı azdır. Gelişmiş ekonomilerde dolaysız vergiler önem taşıyabilmektedir. Bu yolla belli bir ekonominin, belli bir ülkenin vergisel anlamda hangi aşamada bulunduğu hakkında fikir sahibi olunabilir.